

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

**FIATAL GAZDÁK AZ AGRÁRSZEKTORBAN (EGY PRIMER KUTATÁS
EREDMÉNYEINEK ISMERTETÉSE)**

KÖSZEGI Irén Rita

Összefoglalás

Az Európai Unióra, benne Magyarországra is jellemző, hogy a mezőgazdaságban dolgozók aránya folyamatosan csökken. „Az Európa 2020: Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés” stratégiájával való összhang megteremtése érdekében a Közös Agrárpolitika vidékfejlesztési pillére hat prioritásra épül a mezőgazdaságra, az erdészetre és az élelmiszer-feldolgozásra kiterjedően. A megfogalmazott célok megvalósítása mellett kiemelt szerepet kapnak a fiatal mezőgazdasági termelők, hiszen a fiatalok agráriumban betöltött szerepe nélkülözhetetlen a mezőgazdaság jövője szempontjából. A primer kutatás középpontjában a Dél-alföldi Régió fiatal gazdái állnak. A gazdák megkérdezésére a mélyinterjút alkalmaztam. Véleményem szerint a megkérdezett fiatal gazdák kiemelt feladatuknak tartják a környezet védelmét, a fenntartható mezőgazdaság megvalósulását, melyek a 2014-től érvénybe lépő új keretrendszerben a vidékfejlesztés kiemelt irányait jelentik. Célkitűzéseim között szerepelt annak a felmérése, hogy a fiatal gazdák milyen indítatásból kezdtek el mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozni, hogyan ítélik meg a jelenlegi támogatási lehetőségeket, miként vélekednek a fenntartható

mezőgazdaságról és hogyan látják jövőbeni lehetőségeiket.

Kulcsszavak: fiatal gazdák, fenntartható mezőgazdaság, Magyarország, Közös Agrárpolitika 2014-2020, támogatások

Abstract

In the European Union and in Hungary the proportion of people employed in agriculture is continuously decreasing. In order to ensure alignment with the strategy “Europe 2020: smart, sustainable and inclusive growth”, the pillar of rural development of the Common Agricultural Policy will be based on six priorities in the fields of agriculture, forestry and food processing. Apart from achieving these goals, young agricultural producers will be taking a prominent role as the engagement of young people in the agrarian sector is indispensable for the future of the sector. In my study I examined the various reasons why young agricultural producers had started agricultural activities, and to what extent they consider it their key task to make agriculture sustainable and to protect the land and their environment.

Keywords: young farmers, sustainable agricultural, Hungary, CAP 2014-2020, supports

Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben jelentős változások zajlottak a magyar mezőgazdaságban, melyek hatásai a teljes ágazatot érintették. Új tulajdonosi és szervezeti struktúra alakult ki. A mezőgazdaság szerepe a GDP-termelésben és a foglalkoztatásban egyre csökken, azonban a szakértők véleménye szerint még mindig rendkívül fontos szerepe van a vidéki lakosság jövedelemtermelésében és a szociális feszültség oldásában (Nagyné D., 2006). Ahhoz azonban, hogy versenyképes, korszerű mezőgazdasága legyen hazánkban, kihasználjuk mezőgazdasági adottságait, elengedhetetlen a megfelelő szakember-utánpótlás biztosítása, a generációváltás. A fiatalok számának növelése elengedhetetlen cél a mezőgazdaság jövője szempontjából. 2000–2010 között a mezőgazdaság strukturális átrendeződése a gazdaságok számának jelentős csökkenésével járt. Az egyéni gazdaságokat felszámolókat egy része gazdasági szervezeti formában továbbra is az ágazatban maradt, azonban többségük vagy „kiöregedett”, vagy egyéb okokból – pl. forráshiány, értékesítési nehézségek stb. – véglegesen felhagyott a mezőgazdasági tevékenységgel (Laczka et al., 2013). A mezőgazdasági népesség elöregedése azonban nem csak Magyarországon figyelhető meg, hanem a fejlett gazdasággal rendelkező országokban is általánosnak tekinthető jelenség, mely összefügg az ezen országokban megnyilvánuló demográfiai folyamatokkal. A fiatalok elvándorlása azokon a területeken jelentenek gondot, amelyek a mezőgazdasági termelés szempontjából kiemelten fontosnak ítélték meg (Mészáros-Szabó, 2014). Az uniós statisztikában a 35 év alattiak tartoznak a fiatal gazdák körébe. A 2000. és a 2010. évi összeírás között a fiatal gazdák aránya Magyarországon az uniós átlagnál valamelyest nagyobb mértékben csökkent. Hazánk 2010-ben a 35 évesnél fiatalabbak gazdaságszámát tekintve az EU-27 rangsorában a 7., tíz évvel korábban még a 3. helyet foglalta el. Ezzel ellentétben a földbirtok-koncentrációra azonban kedvezően hatott a gazdaságszám csökkenése. 2010-ben a 35 év alattiak átlagosan 11 hektár mezőgazdasági területet használtak, ami még így is az uniós átlag alatt maradt (14 hektár) (Laczka et al., 2013).

Az uniós statisztikától eltérően hazánkban az egyes jogosultságok igénybe vételéhez, eltérő korhatárt kell figyelembe vennünk. Fiatal gazdálkodóknak a 40 évesnél nem idősebb, gazdaságát az e támogatás igénylését megelőző 5 esztendőnél nem korábban elindító gazdálkodó minősül (Potori et al., 2013).

Az Európai Unió a hatékony termelés elérése érdekében nélkülözhetetlen feladatának tartja az agrárnépesség fenntartását, ezért a fiatal gazdákat támogatásokkal ösztönzi saját gazdaságuk kialakítására, életben tartására (Csitári, 2003). Részben egyet értek azonban Josh (2001) véleményével, miszerint a fiatalokat a mai napig a következő okok tarthatják vissza a mezőgazdasági tevékenységtől:

- az agrárszférára jellemző gazdasági kilátástalanság, bizonytalanság, nehézségek;
- a vidéki élet kevésbé vonzó a fiatalok számára;
- a földárak és a bérleti díjak igen magasak a bevételekhez képest;
- kezdetben jellemzőek a magas induló költségek;
- a gazdaságot nem lehet hatékonyan üzemeltetni mezőgazdasági és vállalkozás-irányítási ismeretek nélkül.

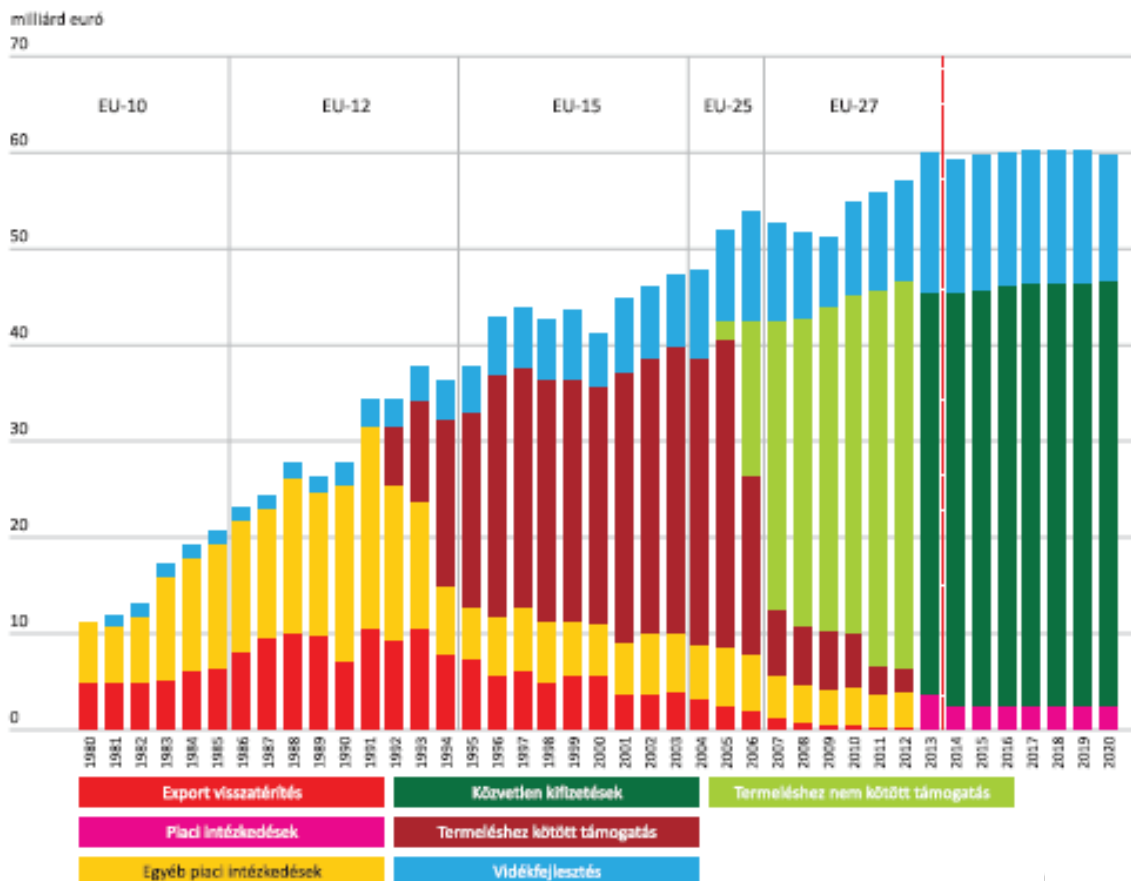
Az Európai Unió új Közös Agrárpolitikája (KAP) (2014-2020) számos változást és egyben kihívásokat hordoz magában.

Az Európa 2020 stratégiával és a közös agrárpolitika átfogó céljaival összhangban a 2014–2020-as időszakra szóló uniós vidékfejlesztési politika a következő **három hosszú távú stratégiai célkitűzés** megvalósítására irányul:

- versenyképesebb mezőgazdaság megteremtése,
- fenntarthatóan gazdálkodás a természeti erőforrásokkal, az éghajlatváltozás problémájának kezelése, valamint
- kiegyensúlyozott területfejlesztéssel – többek között munkahelyteremtéssel és megőrzéssel – meg kell erősíteni a vidéki gazdaságok és közösségek életképességét (ec.europa.eu).

Az 1980-as évektől kezdve változott a KAP összetétele, a 90-es évektől egyre nagyobb hangsúlyt képviselnek a közvetlen támogatások, illetve a vidékfejlesztésre fordított támogatások mértéke (1. ábra). Az idei 2014-es éve átmeneti évnékné tekinthető, mivel a konkrét végrehajtási tervek az egyes tagországokban még kialakításra várnak. Kiemelt figyelmet kap a zöldítés, az érzékeny ágazatok és a fiatal gazdák támogatása.

A „zöldítés” azon közjavak megóvását, illetve védelmét szolgálják, amelyek a termelés biológiai, fizikai környezetében jelennek meg, illetve azzal összefüggésben jellemezhetők (Szabó, 2013).

1. ábra: A KAP kiadások alakulása 1980-2020 (folyó árakon)

Forrás: Az EU új Közös Agrárpolitikája 2014-2020 Várható változások az Európai Bizottság javaslatai alapján, 6. o.

A támogatások alakulása az alábbiak szerint alakul: zöldítés 30%, fiatal gazdák támogatása 62%, termeléshez kötött támogatás 13%, termeléshez kötött fehérje támogatás 2%, kisgazdaságok támogatása 4,58%, az alaptámogatás (SAPS) pedig 53,73%.

- A zöldítés: Kötelező elem; 10 hektár szántó fölött legalább 2 növény, 30 hektár fölött legalább 3 növény termesztését jelenti, de élhetnek kivétellel (pl: biogazdaság, gyepgazdaság, tanúsítási területen), ez esetben viszont nem jár a 30%. A támogatás becsült értéke: 214 euró/hektár (alaptámogatás + zöldítés; zöldítés nélkül 137 + 77 euró). 2015-től bevezetendő zöldítési követelmények a vártnál enyhébbek lesznek. Az 5%-nyi ökológiai célterületeknek nem kell feltétlenül a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszerben (MePAR) támogathatóként szerepelniük. Elegendő, ha határosak a termelő által használt szántóterülettel. Emiatt az olyan tájelemek és védelmi sávok területe is elszámolható ökológiai célterületként, melyekre nincs földhasználati nyilvántartási bejelentési kötelezettség továbbá a MePAR-ban nem támogatható besorolásúak. Ilyen tájelemek lehetnek például egyes önkormányzati területek is: útmenti sávok, árkok, melyeket fás-cserjés vegetáció borít, parti sáv és facsoport.
- Fiatal gazdák: Az számít fiatal gazdának, aki 40 évnél fiatalabb, most fogott bele a gazdálkodásba, vagy maximum 5 éve végzi, 25-90 hektár közti területtel rendelkezik, becslések szerint 34 euró/hektár támogatásra számíthat fejenként 9000 fiatal gazda. A támogatás becsült értéke: 34 euró/hektár (maximum 5 évig).
- Termeléshez kötött támogatásnál a keret teljes felhasználása a cél, viszont a dohánytermesztők kimaradnak ebből a körből. A támogatás becsült értéke: 191 milliós euró/év a keret, a felosztás még nem eldöntött.
- A kisgazdaságok egyszerűsített támogatása is cél. A támogatás becsült értéke: 1250 euró/év/termelő.
- +1 degresszivitás: a nagyobb üzemeket érinti, 150 eurós támogatás fölött legalább 5%-os elvonást fognak alkalmazni.

Folyamatosan csökkenek a piaci támogatások, gyakorlatilag már nem léteznek, de drasztikus piaci helyzet esetén bevethető, és életbe léptethető, egyfajta biztonsági háló, a válságkezelés egyik eszköze. Kivezetésre kerülnek, például a tejkvóta és cukorkvóta rendszerek, és a szőlő telepítés korlátozása. A vidékfejlesztések átfogó célkitűzései a klíma, környezet és innováció, valamint kiemelt szerepet kapnak az élelmiszeripari beruházások (Nagy, 2014).

A 2015-ben induló új közvetlen támogatási rendszer számos új, kötelező elemet hordoz magában a termelők számára, melyek közül a legfontosabb a zöldítés követelményrendszere. A tagállamoknak 2014-ben többlépcsős bejelentési kötelezettségnek kell eleget tennie az Európai Bizottság felé a közvetlen támogatás zöldítési eleméről. Az alapos előkészítő munka eredményeképpen 2014. július végén hazánk teljesítette a bejelentés első fordulóját, mellyel megalapozta a magyar zöldítési modell 2015-től alkalmazandó keretrendszerét. A 2015-től alkalmazandó szabályok kialakításakor a Kormány minden tekintetben figyelembe vette a hazai mezőgazdasági termelés adottságait, és a közösségi jogszabályok adta lehetőségeket alaposan mérlegelve a lehető legegyszerűbb rendszert, a legkisebb többlet-adminisztrációt és a feltételek teljesítéséhez a lehető legkisebb többletköltségeket jelentő megoldásokat alkalmazza. Az új szabályok értelmében a gazdáknak három zöldítési gyakorlatot kell végezniük, így a növénytermesztés diverzifikálását, az állandó gyepterületek fenntartását, valamint a 15 hektár fölötti szántón gazdálkodóknak a szántóterületük 5%-ának megfelelő kiterjedésű ökológiai célterület fenntartását. Minden olyan termelőnek, aki 15 hektárnál nagyobb szántóterülettel rendelkezik, ki kell jelölnie 5%-os arányban ökológiai

fókuszterületét. Ezt megteheti saját területén vagy bizonyos típusú fókuszterületek esetében (tájképi elemek, védelmi sávok) azzal szomszédos területeken is. A termelőknek az összes jogszabály által felajánlott ökológiai fókuszterület-típus elszámolására megadják a lehetőséget, a hazánkban igen ritka tájelemnek minősülő kőfal kivételével. A szomszédos területek beszámításához a Földművelésügyi Minisztérium meg kívánja teremteni a jogi hátterét a jogszabályban előírt, Magyarországon nem földhasználati nyilvántartás köteles és akár nem a termelő kezelésében álló területek ökológiai célterületként való elismertetésére. A vetésszerkezet tervezésekor figyelembe kell venni, hogy a 10 és 30 hektár közötti szántón gazdálkodó termelőknek legalább két különböző növénykultúrát, a 30 hektár fölötti szántón gazdálkodóknak pedig három különböző növénykultúrát kell termesztelniük, a főnövényekre vonatkozó arányok betartásával. Az állandó gyepek nyomon követése nem gazdaságonkénti kötelezettség lesz, hanem továbbra is országos szinten történik majd (FM, 2014).

Takács és Csitári (2002) munkájában említi, hogy a kormány számos ösztönző eszközzel segíti a fiatalokat azzal, hogy mezőgazdasági támogatásokat nyújt. Ezek a támogatások ugyan támogatásként szolgálnak a fiatal gazdáknak, de nem elegendő a működő vállalkozásoknak (Takács-Csitári, 2002).

A 2007-2013 közötti időszakban az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) keretében több jogcím állt rendelkezésre a fiatal gazdálkodók ösztönzésére. Az ÚMVP eredményei szerint összesen 3337 fiatal gazdálkodó részesült induló támogatásban, ami a teljes program forrásaiból 35,3 milliárd Ft lekötést jelentett. Ennek eredményeként több mint háromezer új adó- és járulékfizető egyéni vállalkozás létesült az ágazatban, olyan fiatal gazdálkodókkal, akik további beruházásokat és fejlesztéseket terveznek és valósítanak meg a saját gazdaságukban. Néhány támogatási jogcím kiemelkedő eredményt mutat, összességében elmondható, hogy leginkább a képzés és szaktanácsadás, valamint a beruházási intézkedéseken belül a kertészet és ültetvénytelepítés tekintetében a fiatal gazdák aktivitása messze meghaladta az átlagos gazdálkodói pályázati aktivitást. A fiatal gazdálkodók által elnyert összes beruházási támogatás 18,4 milliárd Ft lekötést jelentett, összesen tehát 53,7 milliárd Ft támogatás jutott közvetlenül az induló fiatal gazdálkodók támogatására a 2007-2013 közötti időszakban. Az összes 40 év alatti pályázó eredményeit vizsgálva, megállapítható, hogy az általuk igényelt ÚMVP források aránya jóval meghaladja a teljes gazdálkodói rétegen belüli arányukat. A 2014-2020 ciklusban több új elem is rendelkezésre állhat, amivel a fiatal gazdálkodók ösztönzése fenntartható. Az egyik ilyen a közvetlen támogatások esetében, hogy a 40 év alatti, 5 éven belül indult fiatal gazdák kiegészítő támogatást kaphatnak, ami a 25 és 90 hektár közötti területre kapott területalapú támogatás plusz 25 százaléknyi összegét jelentheti. Magyarországon azonban olyan alacsony a fiatal gazdák száma, hogy az előzetes számítások szerint ez a jogcím mindössze 0,6 százalékát jelentené az összes közvetlen kifizetésnek. A 2014-2020 közötti vidékfejlesztési programon belül lehetőség van ún. Fiatal Gazda Tematikus Alprogram indítására is. Az alprogram keretein belül lenne mód – az eddig is elérhető induló támogatás mellett – olyan új jogcímek és támogatási formák indítására, amelyek eddig nem voltak elérhetőek, de a generációváltás ügyét humán oldalról közvetlenül és hatékonyan tudnák segíteni (pl. tanácsadás és mentorálás, együttműködések, farmgyakornoki program, hazai és nemzetközi tapasztalatcserék) (www.agrya.hu, 2014).

A fiatal gazda pályázatok kiemelt célja, a fiatal mezőgazdasági termelők gazdaságalapításának, valamint a birtokstruktúra átalakításának előmozdítása, a mezőgazdasági munkaerő korstruktúrájának javítása, a vidék népességmegtartó képességének növelése és a mezőgazdasági tevékenység hosszú távú fenntartása.

A Fiatal gazdálkodók támogatása, nemzeti forrásból, pályázatos úton, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium kezelésében, 1998–2003 között valósult meg elsőként, mely programban 364 gazdálkodó 4036 millió Ft támogatást vett igénybe. A 40 éven aluli

agrár vállalkozók beruházásaik 30 százalékának mértékéig nyerhettek el támogatást, amelyhez 25 % saját erővel kellett rendelkezni. A nemzeti program folytatásaként 2004-2006 között az Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Operatív Program keretében elindult a „Fiatal gazdálkodók induló támogatása” című intézkedés. Az intézkedés céljai:

- a kezdő, fiatal gazdálkodók (különösen a nők) számának növelése, vállalkozás indításuk ösztönzése,
- a mezőgazdasági munkaerő korösszetételének javítása,
- gazdaságilag életképes üzemek létrehozása,
- munkahelyek megőrzése és új munkahelyek létrehozása (Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége – AGRYA, 2007).

Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból 4 alkalommal lehetett fiatal gazda pályázatban részt venni:

- 67/2007. (VII. 26.) FVM rendelet a fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtandó támogatások részletes feltételeiről.
- 113/2009. (VIII. 29.) FVM rendelet a fiatal mezőgazdasági termelők indulásához a 2009. évtől nyújtandó támogatások részletes feltételeiről.
- 57/2012. (VI. 21.) VM rendelet a fiatal mezőgazdasági termelők indulásához a 2012. évben igényelhető támogatások részletes feltételeiről.
- 34/2014. (IV. 04.) VM rendelet a fiatal mezőgazdasági termelők indulásához a 2014. évben igényelhető támogatások részletes feltételeiről.

A 2007-2011-es időszokról elmondható, hogy a rendelkezésre álló forrás többszörösére érkezett igény a benyújtási időszakokban (1. táblázat).

1. táblázat: A 2007-2011 években benyújtott fiatal gazda pályázatok adatai

Beérkezett támogatási kérelmek száma:	8660 db
Jóváhagyott támogatási kérelmek száma:	2399 db
Beérkezett kérelmek forrásigénye:	122944000 euró
Rendelkezésre álló keretösszeg:	96187833 euró
Kötelezettségvállalás összege:	93060000 euró

Forrás: Palkovics, 2012.

2014-ben ismét lehet pályázni, ám a pályázat feltételei, a támogatás mértéke is jelentősen változott az előző évekhez képest. 4,5 milliárd forintos keretösszeggel hirdette meg idén a fiatal gazda pályázatot a Vidékfejlesztési Minisztérium (ma Földművelésügyi Minisztérium). A támogatás célja, hogy hozzájáruljon az ifjú agrárszakemberek vállalkozásának elindításához, a birtokstruktúra átalakításához, a mezőgazdaságban dolgozók korösszetételének javításához, valamint a vidék népességmegtartó erejének növeléséhez. Azok a 18 és 40 év közötti gazdák jelentkezhettek, akik először kezdenek gazdálkodni, megfelelő szakmai tudással, végzettséggel rendelkeznek, és vállalják, hogy gazdaságukat 5 évig egyéni vállalkozóként vezetik. Az eddigi évek tapasztalatai alapján a következő benyújtási időszakban még nagyobb hangsúlyt helyeznek a szakmailag felkészült, mezőgazdasági termeléssel élethivatásszerűen foglalkozó fiatal pályázók előnyben részesítésére. Kiemelt cél a Kormányprogramhoz igazodva a vidéki lakosság helyben tartása és a foglalkoztatás növelése. A pályázatok elbírálásakor többletpontokat szerezhetnek azok a fiatal agrár vállalkozók, akik magasabb kézimunka-igényű ágazatokban folytatnának mezőgazdasági tevékenységet, lakóhelyük a gazdaság közelében található, tanyán vagy kistelepülésen élnek, illetve vállalják az ilyen térségbe történő kiköltözést. Többletpontot kapnak azok a pályázók is, akik önmagukon kívül további munkaerőt foglalkoztatnak legalább a 4. évtől kezdődően, ezzel ösztönözve a foglalkoztatás növelését (kormany.hu).

Laczka (2013) és társai által végzett közös felmérés alapján elmondható, hogy a 2000-es Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) óta eltelt időszakban a lakosság egyre kisebb hányada foglalkozott mezőgazdasági tevékenységgel. 2010-ben az egyéni gazdaságokban alig több mint 76 ezer 40 évesnél fiatalabb gazdálkodó folytatott mezőgazdasági termelést, feleannyi, mint tíz évvel korábban. A fiatal gazdák száma Nógrád, Győr-Moson-Sopron és Heves megyében esett vissza leginkább, a legkevésbé pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. A gazdálkodás célja szerinti összetétel jelentősen elmozdult az elsősorban értékesítésre termelők irányába. A szántóföldi növények vetésszerkezete a fiatal egyéni gazdálkodóknál mindkét összeírásban a gabonafélék túlsúlyát mutatja, de az olajos növények általános felértékelődésének hatására az ipari növények aránya 2000–2010 között jelentősen (10 százalékponttal) emelkedett. 2010-ben a fiatalok körében 3 százalék körül alakult a felsőfokú, 9 százalék körül a középfokú szakmai képzettséggel rendelkezők hányada. A legiskolázottabb fiatal egyéni gazdálkodók Győr-Moson-Sopron, a legkevésbé iskolázottak Borsod-Abaúj-Zemplén megyében tevékenykedtek. A fiatal irányítók által használt mezőgazdasági terület közel egynegyedét Hajdú-Bihar, Győr-Moson-Sopron és Borsod-Abaúj-Zemplén adta. Az egy gazdaságra jutó mezőgazdasági terület nagysága az országos átlagot leginkább Csongrád megyében haladta meg. 2010-ben a fiatal irányítóval rendelkező gazdasági szervezetek állatállományának legnagyobb hányadát – állategység alapján – a megyék közül Jász-Nagykun-Szolnok megyében istállózták, ugyanitt volt az egy gazdaságra jutó állatállomány is a legmagasabb. A fiatal egyéni gazdálkodók körében továbbra is a férfiak vannak túlsúlyban. A szakmai képzettséggel rendelkező válaszadók több mint kétharmada felső-, vagy középfokú mezőgazdasági végzettségű. Azokban az években, amelyekben pályázni lehetett a fiatal gazdák induló támogatására, megnőtt azoknak a fiataloknak a vállalkozásindítási kedve, akik mezőgazdaságban képzelték el jövőjüket. A válaszadók többsége szerint a gazdálkodás első éveiben elérhető jövedelem éppen csak a létminimumhoz elég, mindössze egytizedük válaszolt úgy, hogy az agráriumból származó jövedelme átlagos életszínvonalat biztosít. A gazdálkodás nehézségei közül a legnagyobb problémának a földhöz jutás lehetőségét tartották, a második helyen a bürokrácia és a jogszabály-változások témakörét jelölték meg a válaszadók. A gazdálkodók körében intenzíven jelentkezik az igény kedvezményes hitel, hitelkamat-támogatás, illetve garanciavállalás iránt. A fiatal gazdák fejlesztési hajlandóságát, pozitív jövőképét támasztja alá, hogy a megkérdezettek 85 százaléka az elkövetkezendő öt évben szeretne beruházásokat végrehajtani a gazdaságban. A megkérdezettek kétharmada a következő öt évben emellett bővítené gazdálkodói tevékenységét alternatív jövedelemszerző tevékenységgel. Ahhoz, hogy a gazdálkodást, a gazdaságindítást nehezítő problémákra megoldás szülessen, különböző javaslatokat is megfogalmaztak a fiatal gazdálkodók, amelyek rávilágítanak a helyzetüket leginkább nehezítő tényezőkre. Az észrevételek alapvetően három fő csoportba sorolhatóak, és természetesen összefüggnek a korábban megjelölt nehézségekkel: a földhöz jutás, a finanszírozás, valamint a jogi, szabályozási környezet azok, ahol változtatásokat leginkább szükségesnek tartják (Laczka et al., 2013).

Magyarország 1. pilléres forrásainak legfeljebb 2 százalékáig (kb. 25,4 millió euró) a fiatal gazdálkodóknak nyújt kiegészítő támogatást 2015-től. A rendelkezésre álló 2011. évi adatok alapján a kor és birtokméret szerint legfeljebb 25 ezer gazdálkodó igényelné e kiegészítő támogatást. Ha figyelembe vesszük, hogy a már 5 évvel ezelőtt mezőgazdasági tevékenységet folytató, 40 évesnél fiatalabb gazdálkodók nem lennének jogosultak, akkor összesen legfeljebb 7,2 ezren vennék igénybe a fiatal gazdálkodók támogatását 2015-ben (Potori et al., 2013).

Az EU agrárgazdaságának egyik legnagyobb gondja a kedvezőtlen termelői korstruktúra, a fiatal gazdálkodók alacsony részaránya: Sajnos, a magyarországi helyzet sem tekinthető kedvezőnek. (2. táblázat). Az Európai Unió Mezőgazdasági Tanácsa már 2003-ban

szükségesnek látta a Lisszaboni Stratégia felülvizsgálatát, mely felhívta a figyelmet a mezőgazdaságban foglalkoztatottak elöregedésére, a vidéki térség gyengébb képességére a magas színvonalú, fenntartható munkahelyek megteremtésére. Kiemelt elemként jelent meg a fiatalok és a nők szélesebb körű bekapcsolása a vidéki foglalkoztatásba (Hantos, 2010).

2. táblázat: A gazdálkodók száma az egyéni gazdaságokban, korcsoportok szerint, 2010

Megye, főváros, régió	Életkor, korcsoport, év						összesen
	14-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-	
Budapest	7	90	144	189	314	471	1 215
Pest	289	2 702	6 450	9 314	13 409	13 576	45 740
Közép-Magyarország	296	2 792	6 594	9 503	13 723	14 047	46 955
Fejér	142	1 402	3 339	4 884	6 677	7 042	23 486
Komárom-Esztergom	57	602	1 431	2 117	3 165	3 225	10 597
Veszprém	78	853	2 161	3 461	5 016	5 290	16 859
Közép-Dunántúl	277	2 857	6 931	10 462	14 858	15 557	50 942
Győr-Moson-Sopron	103	962	2 255	3 609	5 133	5 322	17 384
Vas	86	850	2 190	3 545	4 793	5 455	16 919
Zala	107	1 094	2 862	5 525	7 451	8 604	25 643
Nyugat-Dunántúl	296	2 906	7 307	12 679	17 377	19 381	59 946
Baranya	133	1 262	2 958	4 678	6 031	5 621	20 683
Somogy	260	2 090	4 565	6 783	9 422	9 482	32 602
Tolna	136	1 198	2 671	4 031	5 897	6 060	19 993
Dél-Dunántúl	529	4 550	10 194	15 492	21 350	21 163	73 278
Dunántúl	1 102	10 313	24 432	38 633	53 585	56 101	184 166
Borsod-Abaúj-Zemplén	331	2 724	6 312	9 479	12 146	12 756	43 748
Heves	75	972	2 270	3 402	4 974	5 768	17 461
Nógrád	85	579	1 166	2 082	3 004	3 695	10 611
Észak-Magyarország	491	4 275	9 748	14 963	20 124	22 219	71 820
Hajdú-Bihar	376	3 119	7 054	9 861	11 859	12 885	45 154
Jász-Nagykun-Szolnok	185	1 752	3 581	5 082	7 320	8 047	25 967
Szabolcs-Szatmár-Bereg	505	5 370	12 019	15 484	18 222	19 321	70 921
Észak-Alföld	1 066	10 241	22 654	30 427	37 401	40 253	142 042
Bács-Kiskun	391	3 821	8 217	11 561	14 294	15 501	53 785
Békés	249	2 467	5 439	7 131	10 402	11 120	36 808
Csongrád	233	1 959	4 834	6 646	8 554	9 644	31 870
Dél-Alföld	873	8 247	18 490	25 338	33 250	36 265	122 463
Alföld és Észak	2 430	22 763	50 892	70 728	90 775	98 737	336 325
Összesen	3 828	35 868	81 918	118 864	158 083	168 885	567 446

Forrás: KSH AMÖ (2010)

A magyar mezőgazdaság belső problémái évtizedekre nyúlnak vissza. Az ágazat sikerkorszaka már a nyolcvanas évek elején-közepén véget ért. A kilencvenes évektől kezdődően hazánk nem használja ki az agrárgazdaságban rejlő potenciális lehetőségeket (Kapronczai, 2014). A mezőgazdasági területek tulajdonlásában bekövetkezett változásokkal összhangban, hogy az agrártermelést végző üzemek összetétele, struktúrája is jelentősen megváltozott 1990-et követően. A magyar mezőgazdaságra jellemző duális birtokszerkezet a megye korábbi eltérő agrárfejlődési pályája ellenére is kialakult. Az üzemszerkezetre a mai

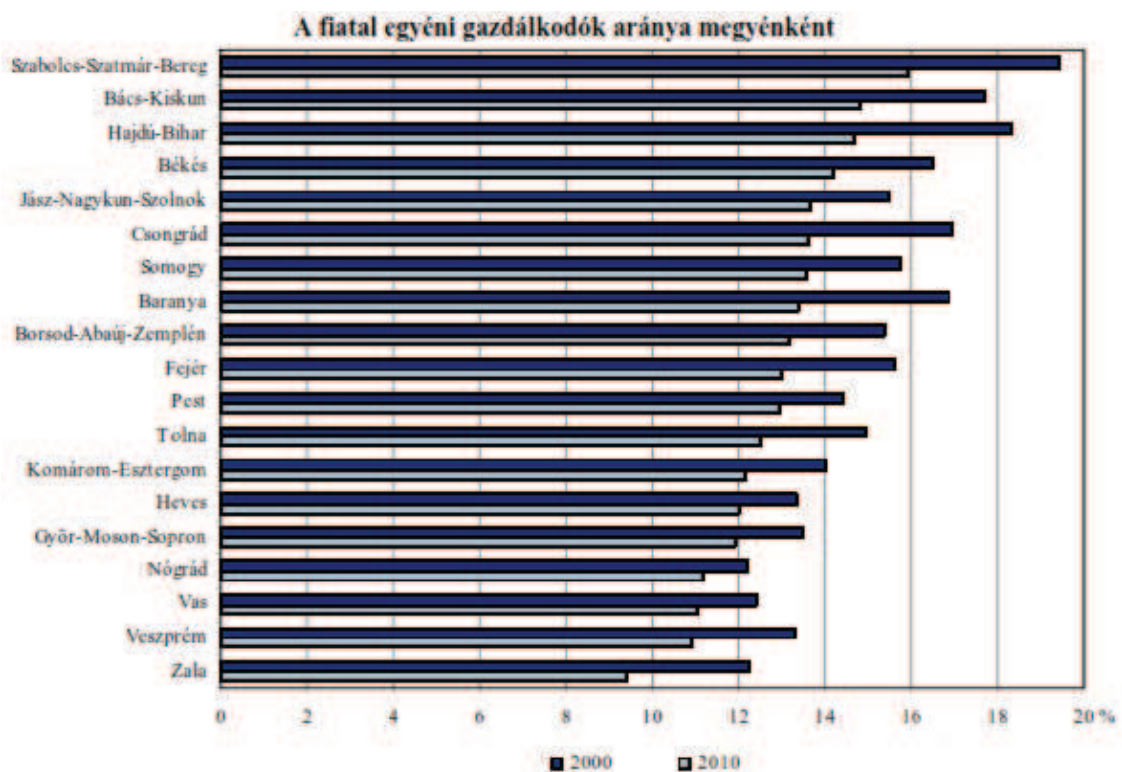
napig a dualitás és a sokszínőség jellemző (Kapronczai, 2014). Az európai uniós csatlakozás után az egyéni gazdálkodók és a gazdasági szervezetek számának csökkenése tovább folytatódott.

3. táblázat Gazdaságok száma (ezer db)

Év	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összesen
1991	2,6	1395,8	1398,3
2000	8,4	958,5	966,9
2003	7,8	765,5	773,4
2005	7,9	706,9	714,8
2007	7,4	618,7	626,1
2010	8,6	567,4	575,4
2013	8,4	484,7	493,2

Forrás: KSH

Az egyéni gazdaságok száma csökkenő tendenciát mutat, a 2000. évi adatokhoz képest 2013-ra csaknem a felére esett vissza (3. táblázat). A csökkenés okai egyrészt összefüggenek a hagyományos vidéki életforma visszaszorulásával, azzal, hogy az idősödő falusi népesség helyét nem veszik át a fiatalabb generációk az állattartásban és a növénytermesztésben (Valkó, 2014). Nagyné Demeter D. (2007) munkájában úgy ítéli meg, hogy a családi gazdaságok szerepe a jövőben várhatóan növekedni fog, mivel az EU Közös Agrárpolitikája, az agrártámogatási rendszer alappilléreinek tekinti a családi gazdaságokat. Az említett gazdaságok a társadalom számára is fontos tevékenységeket nyújtanak (táj- és környezetvédelem, a vidéki életforma megőrzése, egészséges élelmiszerek előállítás stb.).

2. ábra: A fiatal egyéni gazdálkodók aránya megyénként 2000-ben és 2010-ben

Forrás: Laczka et al., 2013.

Kutatásom célkitűzése, annak a felmérése, hogy a fiatal gazdák milyen indíttatásból kezdtek el mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozni, hogyan ítélik meg a jelenlegi támogatási lehetőségeket, miként vélekednek a fenntartható mezőgazdaságról és hogyan látják jövőbeni lehetőségeiket.

Célkitűzéseimhez igazodva a következő *hipotéziseket* fogalmaztam meg primer kutatásomhoz kapcsolódóan:

- A fiatal gazdák a családi gazdaságot viszik tovább, nem hiányzik a generációk által örökített tudás.
- A támogatások ösztönözhetik a fiatal vállalkozókat, de önmagában nem segít egy gazdaság létrehozásában.
- A fiatal gazdák a fenntarthatóság elveinek betartását, megvalósulását kiemelt feladatuknak tartják.
- A jövőbeni céljuk továbbra is a gazdaságuk fenntartása, annak hatékony működtetése.

Anyag és módszer

Primer vizsgálatom középpontjában a Dél-alföldi Régió fiatal gazdái állnak. A célkitűzésemben megfogalmazott kutatási feladatok és kutatási célok megvalósításához primer adatgyűjtési módszert alkalmaztam. A gazdálkodók megkérdezésére a mélyinterjú módszerét vettem igénybe. Az interjúkat 2014-ben készítettem. Összesen 14 gazdaságban tettem eddig látogatást. A 2010-es ÁMÖ felmérések alapján a Dél-alföldi Régióban 18490 db 18 és 35 év közötti fiatal gazdát regisztráltak, ezért a mélyinterjúk eredményei csupán tájékoztató jellegű információknak tekinthetők.

Szekunder kutatást végeztem az eddig lezajlott fiatal gazda pályázatok eredményéről, az egységes területalapú támogatás alakulásáról (SAPS).

A kérdőívek felvételére a személyes (face-to-face) interjút alkalmaztam. Előnye, hogy a válaszadási arány igen magas és az esetleges félreértések könnyen tisztázhatóak, a kérdezőbiztos pontosítani tudja a kérdőívet. Az interjúvázlat rögzíti azokat a témákat és ezek megközelítését, amelyekre a kutató választ keres. A készítésben a legnehezebb azt elsajátítani, hogy a kérdező semmiféle módon, a kérdés által se befolyásolja a kérdeztet, de mégis minden, ami minket érdekel, bekerüljön a témák közé (VERES et al., 2009). A fiatal gazdálkodók megkérdezéséhez egy előre megszerkesztett vázlatot készítettem, hogy minden általam fontosnak vélt kérdésre választ kapjak. Az interjú első felében a demográfiai jellemzőikről, az iskolai végzettségükről, valamint arról kérdeztem a fiatal gazdákat, hogy milyen indíttatásból és mikor kezdetek el mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozni. Kutatásom kitért arra, hogy hogyan vélekednek a fenntartható mezőgazdaságról, a jelenlegi támogatási formákról, pályáztak e már valamilyen támogatásra (pl. fiatal gazda pályázat, tanyapályázat stb.), milyen állatokat tenyésztenek, milyen növényeket termesztenek, a gazdaságuk eszközellátottsága, külső munkaerő igénybe vétele, terveznek e jövőben földvásárlást, hogyan ítélik meg jövőbeni lehetőségeiket.

A kapott eredményeket a kérdések sorrendjében mutatom be.

Eredmények

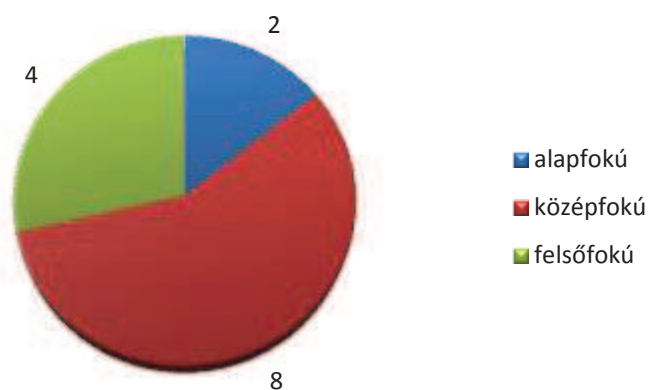
Demográfiai jellemzők

A gazdákról egy fő kivételével elmondható, hogy születése óta él azon a településen, ahol gazdálkodik (1 gazdálkodás Kecskemét-Borbás, 1 gazdálkodás Akasztó, 1 gazdálkodás Kecel, 1 gazdálkodás Petőfiszállás, 3 gazdálkodás Szabadszállás, 1 gazdálkodás Apostag, 1

gazdálkodás Kiskunfélegyháza, 1 gazdálkodás Dombegyház, 1 gazdálkodás Domaszék, 1 gazdálkodás Méntele, 1 gazdálkodás Kiskőrös, 1 gazdálkodás Solt). Ez szorosan összefügg azzal, hogy kivétel nélkül a szülőktől örökölt, akár több generáció által örökített hagyományokat, a családi gazdaságot viszik tovább. Mindannyiukra elmondható, hogy a családalapítás volt az az idő, amikor különváltak a szülői gazdaságtól és saját vállalkozóként illetve östermelőként kezdek el gazdálkodni. 1 gazdálkodó még mindig a szüleivel és, ami fiatal korával magyarázható (21 év).

A vizsgált gazdaságok hozzájárulhatnak a hungaricumként nyilván tartott tanyák megmentéséhez, hiszen a vizsgálatomban részt vevő gazdák közül öten tanyán élnek családjukkal, további négy fő rendelkezik tanyai ingatlannal. A mezőgazdasági tevékenységgel nem szeretnék felhagyni a jövőben, szeretnek lakóhelyükön élni.

A megkérdezettek iskolai végzettségét (3. ábra) tekintve jelentősen eltér az országos átlagtól.

3. ábra: A megkérdezettek iskolai végzettsége

Forrás: saját szerkesztés, 2014.

A KSH 2010-es felmérése szerint az egyéni gazdaságokban gazdálkodók mezőgazdasági végzettségét tekintve, a Dél-alföldi Régióban 9998 fő nem rendelkezett mezőgazdasági végzettséggel. A kizárólag gyakorlati tapasztalattal rendelkezők aránya is kiemelkedő (92287 fő) a vizsgált régióban. A legkevesebben azonban felsőfokú végzettséggel rendelkeznek a gazdák (3461 fő), mely az országos létszámhoz (15031 fő) viszonyítva 23,06% (4. táblázat). Az általam megkérdezettek közül 2 fő rendelkezett alapfokú, 8 fő középfokú és 4 fő felsőfokú végzettséggel. Gyakorlati tapasztalattal rendelkező és iskolai végzettség nélküli nem volt a vizsgált mintában. Véleményem szerint ez azzal is magyarázható, hogy a mintavétel önkényesen történt és a vizsgált térségben a fiatal gazdák iskolázottsága kedvezőbbnek mondható. Az interjúalanyokból 3 fő jelenleg is főiskolán tanul. A kizárólag gyakorlati tapasztalat véleményem szerint az idősebb korosztályra jellemző.

4. táblázat: A gazdálkodók száma az egyéni gazdaságokban a mezőgazdasági végzettség szerint, 2010 (fő)

Megye, főváros, régió	Legmagasabb mezőgazdasági végzettség					
	<i>nincs</i>	<i>gyakorlati tapasztalat</i>	<i>alapfok</i>	<i>középfok</i>	<i>felsőfok</i>	összesen
Bács-Kiskun	4 748	40 784	3 331	3 439	1 483	53 785
Békés	3 748	25 794	2 657	3 483	1 126	36 808
Csongrád	1 502	25 709	1 667	2 134	858	31 870
Dél-Alföld	9 998	92 287	7 655	9 056	3 467	122 463
Összesen (ország)	44 632	445 340	28 356	34 087	15 031	567 446

Forrás: KSH, 2013.

Az interjúalanyokat arról kérdeztem, hogy mondják el, mit jelent számukra a következő mondat: „*A Földet unokáinktól kaptuk kölcsön .*”

Az egyik válaszadó szerint a tanyán élőknek nehézséget jelent a szelektív hulladékgyűjtés elszállítása. Hiába gyűjtik a háztartások szelektíven a szemetet, külterületen nem szállítják el, így a problémát nekik kell megoldaniuk. Próbálnak környezettudatosan élni, de a feltételeket nem teremtik meg számukra.

Egy másik megközelítés szerint a mezőgazdaságból élőknek a tömegtermelés lett a céljuk, a nagyipari növények termelése (napraforgó, kukorica) előnybe került a kapás növényekkel szemben. A gazdák számára az a lényeg, hogy minél nagyobb területük legyen, mindig a termőföld gyarapítás a céljuk, egymással versenyeznek is. Jellemző, hogy a nagygazdaságok földéhsége fokozódik, ezért egyre inkább törekednek a kisebb gazdaságok bekebelezésére.

Mások a termőföld védelmét helyezik előtérbe, próbálnak minél kevesebb vegyszer és műtrágya felhasználásával termelni. A lehetőségeikhez mérten próbálják a tápanyag-utánpótlást szerves trágyával megoldani. Két gazda az egész gazdaságát ökológiai gazdálkodásra szeretné átállítani. A kecei gazdálkodó a gyümölcsösében ökológiai gazdálkodásban alkalmazható növényvédő szereket használ, bár ültetvénye nincs öko minősítés alatt.

Támogatások szerepe a gazdálkodásukban

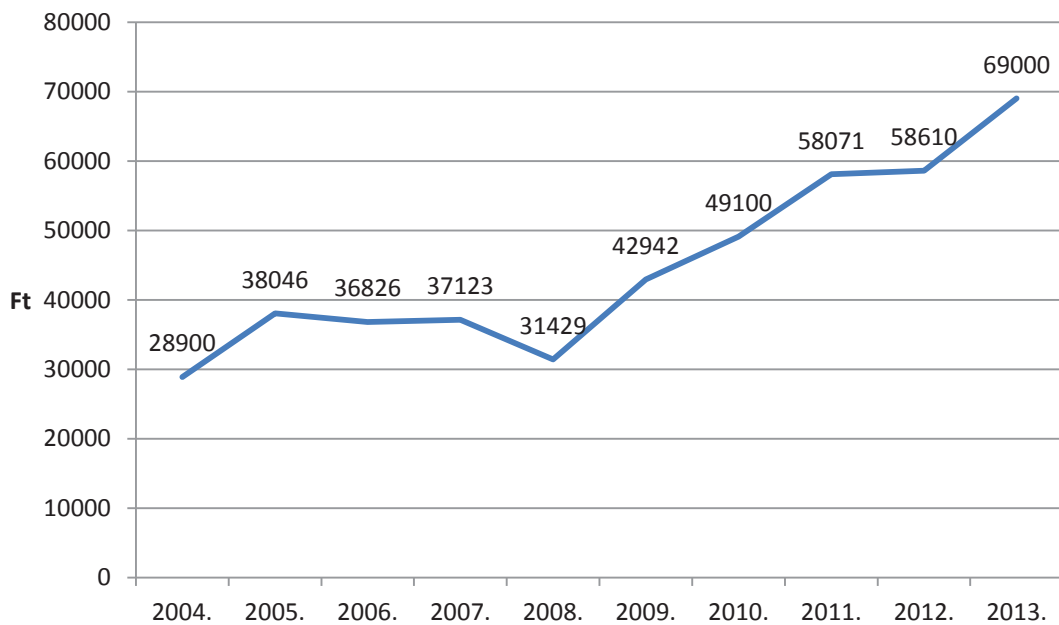
A továbbiak azt vizsgáltam, hogy agrárkörnyezet-gazdálkodási- és a területalapú támogatásokat a megkérdezettek közül hányan veszik igénybe, illetve, hogy hallottak-e már a zöldítés fogalmáról.

Az agrár-környezetgazdálkodási programról kivétel nélkül hallottak, 6 gazdaság részt vesz agrár-környezetgazdálkodási támogatásban. Gyepterületre, gyümölcsösre, szőlőre veszik igénybe a támogatást. Az agrár-környezetgazdálkodási intézkedés célja a termőhelyi adottságoknak megfelelő termelési szerkezet, a környezettudatos gazdálkodás és a fenntartható mezőgazdasági gyakorlat kialakítása, ezzel összefüggésben a környezet állapotának javítása, minőségi élelmiszer előállítás, valamint a gazdaságok életképességének megtartása és gazdasági hatékonyságának növelése.

Az új KAP vonatkozásában hallottak már a zöldítésről, de még nem voltak tisztában annak bevezetésével, alkalmazásával. Az erről való, érthető tájékoztatás véleményem szerint fontos feladat lenne a termelők körében. Véleményem szerint azonban a mai napig teljesen tisztázott a zöldítés bevezetése, egyértelmű megfogalmazása és annak magyarázata, hogy mi tartozhat az ilyen területek körébe.

Az egységes területalapú támogatást mindannyian igénybe veszik, bár a vizsgált mintából 2 fő említette, hogy őseink is tudtak támogatások nélkül sikeresen termelni, ezért ennek tényleges szükségességéről nincsenek meggyőződve.

Magyarországon az egyszerűsített területalapú támogatási (SAPS) rendszer 2021-ig marad, azaz a mostani tervezési periódus végig alkalmazható. Az Európai Unió által finanszírozott egységes területalapú támogatás (Single Area Payment Scheme - SAPS) a föld hasznosításától függetlenül igényelhető a közösségi jogszabályok által meghatározott területekre. A támogatás jogosultja a föld jogszerű használója. Az uniós közvetlen egységes területalapú támogatás forrása az adott támogatási évre az EU Bizottsága által rendeletben meghatározott összeg. Ezt az összeget az úgynevezett SAPS-területtel (bázisterülettel) elosztva adódik a maximális hektáronkénti támogatás (ez utóbbi hektáronkénti támogatás csökkenhet a visszaosztási ráta értékével). A támogatás mértékét a Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) rendelete határozza meg. Az átváltási árfolyamról az EU külön jogszabály alapján rendelkezik. A támogatási összegek a 2004-es EU-hoz való csatlakozásunk óta folyamatosan nőttek hazánkban (4. ábra).

4. ábra: Az egységes területalapú támogatás (SAPS) alakulása Magyarországon 2004 és 2013. között

Forrás: Szilvási-Hazag alapján saját szerkesztés, 2014.

Földterület, földvásárlás

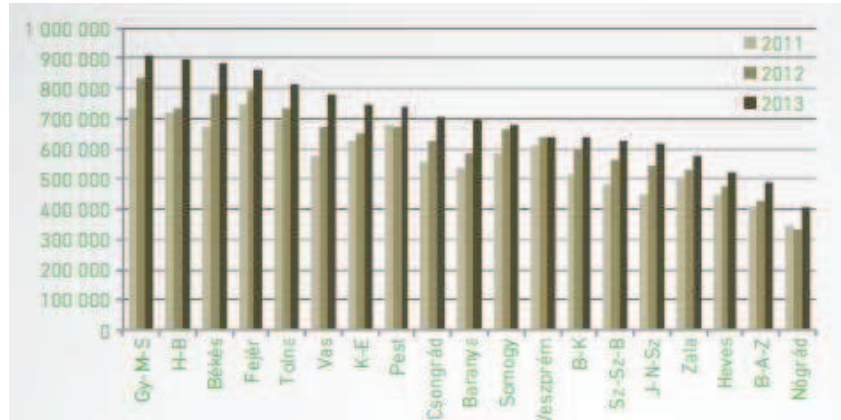
Az interjúalanyok közül mindenki rendelkezett saját földterülettel, tizenegyen további területeket bérelnek (5. táblázat).

5. táblázat: Az interjúalanyok gazdasága tulajdonforma szerint

Gazdaság elhelyezkedése	Saját terület (ha)	Bérelt terület (ha)
Kecskemét-Borbás	180	120
Akasztó	25	-
Kecel	7	-
Petőfiszállás	10	12
Szabadszállás 1	110	-
Szabadszállás 2	44	20
Szabadszállás 3	25	10
Apostag	90	55
Dombegyház	25	5
Kiskunfélegyháza	1,4	4,5
Domaszék	10	10
Matkópuszta	25	25
Kiskőrös	25	10
Solt	2,2	5

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2014.

A fiatal gazdák véleménye szerint az új földtörvény bevezetésével egyre nehezebb termőföldet vásárolni. Nehézséget jelent, hogy a termőföld átlagárak az utóbbi években folyamatosan emelkedtek (5. ábra). Ezt a petőfiszállási gazda példája is alátámasztja, mert elmondása szerint a térségben a gyengébb minőségű, homoktalajokat is 1000 000 Ft/ha-ért szeretnék a környékbeli gazdák értékesíteni.

5. ábra: Megyei termőföld átlagár (Ft/ha)

Forrás: OTP Termőföld értéktérkép, 2014.

Minden gazdálkodó gyarapítani szeretné eddigi területeit, de több helyen pl. Domaszéken és Szabadszállás környékén sincs jelenleg eladó földterület. A földbizottságok felállítása újdonságot jelent a május 1-jétől felállított rendszerben. Minden településen létre kellett hozni e testületeket, amelyek május elseje után beleszólást kaptak abba, hogy egy-egy földadásvételi ügylet létrejöhet-e vagy sem. A 3-9 tagú bizottságokba önkéntes jelentkezés után történt a tagok kiválasztása. Az általam megkérdezettek szerint szubjektív okok is szerepet játszhatnak abban, hogy ki válhat az értékesítésre szánt terület tulajdonosává. A gazdák között jellemző, hogy harcok folynak egy-egy terület birtoklásáért, melyet az új bizottságok sok esetben csak felerősíthetnek. Jelenleg két gazdálkodó jut hamarosan nagyobb területű termőföldhöz. A Nemzeti Földalapkezelő Szervezet (NFA) által meghirdetett haszonbérleti

pályázatokra egy gazda (Petőfiszállás) adta be pályázatát, amelynek eredményéről a cikk elkészültéig még nem érkezett válasz. Amennyiben jogosultságot kap, nagyobb hitel felvételét tervezi, melyet teljes egészében földvásárlásra fog fordítani.

Termelési szerkezet

A további kérdéseim a gazdaságokban termelt növényekre illetve a tenyésztett állatok fajaira irányultak (6. táblázat). A gazdaságok többségében gabonanövényeket termesztnek, az állattartó gazdaságokban versenylovakat, juhokat, fácánokat, magyartarka szarvasmarhákat, pecsenyecsirkéket tartanak. Az állatokat illetve azok szaporulataikat értékesítik, a fácánt tenyésztő gazdaság a vadász-társaságok számára adja el a kifejlett példányokat. A gazdaság tovább szeretné bővíteni tevékenységét. Fontos volna számukra a szállodai szolgáltatás bővítése, főleg vadász szezon idején.

Alapanyag feldolgozással csak két gazdaság foglalkozik. A gazdaságokban tejtermékek feldolgozása és hentesáru előállítása folyik. További három gazdaság terve között szerepel a feldolgozás. A matkópusztai gazdaság füstölt hentesáru és tejtermékek értékesítését szeretné megvalósítani a jövőben. Véleményem szerint, feldolgozóhelyek számának növekedésével a vidék népességmegtartó ereje növekedhetne, számos munkahely létesülne, mely munkát adhatna a vidéken élő munkanélküli embereknek.

6. táblázat: A gazdaságokban termesztett növények és tenyésztett állatok

Gazdaság elhelyezkedése	Termesztett növény	Tenyésztett állat
Kecskemét-Borbás	búza, napraforgó, kukorica, gyümölcsös, gyümölcsfaiskola	juh
Akasztó	búza, lucerna	fácán, ló
Kecel	gyümölcsös	-
Petőfiszállás	rozs, zab,	-
Szabadszállás 1	búza, napraforgó, kukorica,	-
Szabadszállás 2	búza, napraforgó, kukorica,	pecsenyecsirke
Szabadszállás 3	búza, napraforgó, kukorica, fűszerpaprika	pecsenyecsirke, magyartarka szarvasmarha
Apostag	búza, napraforgó, kukorica, káposztarepce, árpa	-
Dombegyház	lucerna	szarvasmarha
Kiskunfélegyháza	árpa, búza, kukorica	pecsenyecsirke, sertés
Domaszék	zöldségfélék (fóliás termesztés)	ló
Matkópuszta	búza, kukorica, árpa, silókukorica, legelő	szarvasmarha, sertés
Kiskőrös	zab, kukorica, árpa, búza, legelő	ló, juh
Solt	kukorica, búza, napraforgó, árpa	-

Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2014.

A fácánt tenyésztő gazdaság a vadász-társaságok számára értékesíti a kifejlett példányokat. A gazdaság tovább szeretné bővíteni tevékenységét. Fontos volna számukra a szállodai szolgáltatás bővítése, főleg vadász szezon idején.

Jellemző, hogy a különféle növénykultúrák vetésterületében a rendszerváltozást követően bekövetkezett aránynövekedés, többnyire összefüggött valamely támogatási rendszer bevezetésével. Sertéstenyésztést csak egy gazdaság folytat, mely véleményem szerint azzal is magyarázható, hogy az Európai Unió a sertéstenyésztést közvetlenül nem támogatja. A sertéstenyésztést folytató gazda feldolgozva értékesíti hentesárait.

A kiskőrösi gazdaság a lovakat lovagoltatás céljára tartja. A környékbeli, városban élő gyermekes családok veszik igénybe elsősorban szolgáltatásaikat.

Minden gazdaságról elmondható, hogy saját illetve családjuk szükségleteinek kielégítésére, önellátásra haszonállatokat tart. Egyet érték Harangi-Rákos és szerzőtársai (2013) véleményével, miszerint a saját fogyasztásra megtermelt termékek közvetve hozzájárulhatnak a exportárualapok növeléséhez, a élelmiszerimport mérsékléséhez, így növelik a hazai élelmiszer-ellátás biztonságát valamint szerepe van a vidéki munkalehetőségek megteremtésében is.

Munkaerő, eszközrendszer

A vizsgálatba vont gazdák felénél (7 gazdaság) csak a családtagok veszik ki részüket a gazdaság körül felmerült munkákból, de nyáron idényjellegűen foglalkoztatnak külső munkaerőt is. Kivétel ez alól egy kecskeméti, az apostagi, a ménteleki és a kiskőrösi vállalkozások. A kecskeméti gazdaságban a gyümölcsfaiskola, a gyümölcsültetvény, a növénytermesztés és az állattenyésztés együttes megléte egész éves külső munkaerőt igényel. A tanyai gazdaság jelenleg 12 állandó dolgozót foglalkoztat. A betakarításnál, gyümölcsszedésnél, idényjellegű munkaerőt is igénybe vesznek. Az apostagi gazda egész évben 3 főt foglalkoztat. A kiskőrösi és a ménteleki gazdaságban az állatok gondozásánál, a legeltetésnél foglalkoztatnak egész éves munkaerőt. A megkérdezettek kivétel nélkül említették, hogy nehézséget jelent számukra, hogy mezőgazdasági munkára nagyon kevés, dolgozni akaró munkaerő áll rendelkezésükre. Gyakran előfordul, főleg gyümölcszedés idején, hogy csak egy napot töltenek munkavégzéssel, a következő nap már meg sem jelennek a munkavégzés helyén. A magas munkanélküliségi ráta ellenére, a munkanélküliek nem vállalnak mezőgazdasági munkát és egyre kevesebb megfelelő, megbízható dolgozót találni. A mintából 1 fő említette, hogy idényjellegű munkára mindig ugyanazon személyeket alkalmazza.

A vizsgálat gazdaságok közül, két gazdaság nem rendelkezik saját tulajdonú gépekkel, ők bérmunka igénybe vételével műveltetik földjeiket (7. táblázat). Négy gazdaság a legelő kaszálásánál, a betakarításnál és az aratás idején vesz igénybe bérmunkát. A jövőben erőgépvásárláson és munkagépek beszerzésén gondolkodnak, hiszen a kistermelőkre jellemző, hogy kiszolgáltatott helyzetben vannak a gépi bérmunkát végző vállalkozókkal szemben. A gépi szolgáltatások emelkedő árait egyre kevésbé tudják megfizetni. A gazdaságok többségének nem jut ideje bérmunkát vállalni, a saját munkájukat éppen időre tudják csak befejezni.

7. táblázat: A gazdaságok gépellátottsága

Gazdaság elhelyezkedése	A gazdaság gépi ellátottsága	bérmunkát vállal
Kecskemét-Borbás	erőgépek, talajművelő gépek	-
Akaszto	erőgépek, talajművelő gépek	-
Kecel	bérmunkát vesz igénybe	-
Petőfiszállás	erőgép, de bérmunkát vesz igénybe	-
Szabadszállás 1	erőgépek, talajművelő gépek	-
Szabadszállás 2	erőgépek, talajművelő gépek, kombájn	igen
Szabadszállás 3	erőgépek, talajművelő gépek,	-
Apostag	erőgépek, talajművelő gépek, kombájn	igen
Dombegyház	erőgépek, talajművelő gépek,	-
Kiskunfélegyháza	bérmunkát vesz igénybe	-
Domaszék	erőgépek, talajművelő gépek	-
Méntelek	erőgépek, talajművelő gépek	igen
Kiskőrös	erőgépek, talajművelő gépek	-
Solt	erőgépek, talajművelő gépek	igen

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2014.

Pályázatok szerepe, pályázási gyakorlat

A továbbiakban a különböző pályázatokról, azok előnyeiről és a hátrányairól kérdeztem az interjúalanyokat.

A gazdaságok közül, 1 fő kivételével a fiatal gazda pályázatra mindegyik adott be pályázatot. 2009-ben a petőfiszállási gazdaság nem nyert, 2012-ben az akasztói gazda pályázatát utasították el. A nyertes pályázók ültetvénytelepítést, állattartó-telep korszerűsítést, lovarda fölé szálloda építését tudták megvalósítani.

Gépbeszerzési támogatásra 4 fő pályázott. A kecskeméti gazdaság a pályázatból tudta kicserélni 3 traktorát, az egyik szabadszállási gazda hagymavetőgépet és konzolokat tudott vásárolni. A továbbiakban a lehetséges pályázatokból kombájn kicserélését tervezi. Az apostagi gazda 2009-ben kombájn kicserélését, majd 2012-ben traktor beszerzést tudott megvalósítani. Építéssel járó gép-és technológiai berendezés pályázatból egy szárító és tisztítóberendezés építését valósította meg Újsolton. A ménteleki gazdaság a nyertes pályázatból tudta kicserélni két erőgépét.

Tanyapályázatra három gazda adta be pályázatát, melyből 2 fő pályázatát elutasították. A tanyapályázat eredményeként a nyertes gazdaságnak lehetősége nyílt erőgépet (traktor), talajművelő gépeket, karámot, szarvasmarhát, juhokat és vetőmagokat vásárolni. A támogatás mértéke 2150 000 Ft volt.

Az eddigi pályázatok hátránya a megkérdezettek véleménye szerint az, hogy csak az tud eredményesen pályázni, aki rendelkezik valamennyi saját forgó tőkével, hiszen ezek a pályázatok utófinanszírozásúak vagy önerő szükséges megvalósításukhoz. További hátrányként említették, hogy a géptámogatásokra a kisebb, tőkével nem rendelkező gazdaságok azért nem tudnak pályázni, mert ekkora beruházást nem tudnak megvalósítani. A gépbeszerzési támogatások előnyeként említették, hogy meglehetősen kevés adminisztrációs munkát igényel és gyors intenzitású. Az építéssel járó gép-és technológiai berendezés pályázat előnyét abban látja a nyertes gazda, hogy támogatás nélkül soha nem tudta volna

megvalósítani a szárító és tisztító berendezést, viszont hátránya, hogy kiemelten sok adminisztrációs munkával jár és utófinanszírozottsága révén banki hitel felvételével tudta csak elkezdni a beruházást.

Következtetések

Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája a vidékfejlesztést, az élhető vidék megteremtését, a vidék foglalkoztatási erejének növelését tekinti kiemelt céljának. A célok elérésében fontos szerepet játszik a fenntarthatóság elveit tiszteletben tartó mezőgazdaság, a környezet- és tájgazdálkodás fejlesztése éppúgy, mint a gazdálkodási érdekeket elfogadó környezetvédelem. A mezőgazdaságban a magántulajdon térhódítása a kárpótlás, a részarány-tulajdonú földkiadás, illetve a termelőszövetkezetek átalakítása és az állami gazdaságok privatizációjának eredményeként következett be. Napjainkban azonban az egyéni gazdaságok száma csökkent, egyre többen hagyják el a mezőgazdaságot.

Az általam vizsgált térségben jellemzően a mezőgazdasággal foglalkozó fiatal gazdák a családi gazdaságot viszik tovább. Közös az interjúalanyokban, hogy szüleik is mezőgazdasági tevékenységgel foglalkoztak, ezért nem hiányzik a generációk által örökített tudás. Pozitív dolognak tartom, hogy a megkérdezettek közül mindenki szeret lakóhelyén élni, és nem tervezik a mezőgazdasági tevékenység felhagyását. Az új földtörvény bevezetésével, bár a magyar termőföldet védi, mégis nehezebb lesz termőföldre jutni. Az adminisztrációs terhek növekednek, emellett a bürokrácia erősödése várható. A termőföld árak emelkednek, ezért csak a nagyobb tőkével rendelkezőknek lesz lehetőségük új területeket vásárolni. Véleményem szerint a fiatal mezőgazdasági termelők földhöz jutását jobban kellene segíteni, támogatni. A vizsgálatomba vont termelők kiemelt feladatnak tartják a fenntartható mezőgazdaság megvalósulását, a termőföld védelmét, a minimális vegyszer- és műtrágya felhasználással próbálnak termelni. Kiemelt feladat kell, hogy legyen a feldolgozás lehetőségének szélesebb körökben való elterjedése, mivel munkát tudna adni a vidéken élők számára, ezzel megakadályozhatná, csökkenthetné a falvak, a vidék elnéptelenedését. A foglalkoztatás és a fenntartható gazdálkodás együttesen a gazdasági növekedés feltételét jelentik, mely a versenyképesség biztosítása is lehet. A megkérdezett gazdálkodók jellemzően előregedett gépparkkal rendelkeznek.

A vizsgálatomban részt vett gazdák közül hatan középfokú, négyen pedig felsőfokú mezőgazdasági végzettséggel, kellő szakértelemmel rendelkeznek. A mezőgazdasági termelésre azonban jellemző, hogy kellő szakértelem híján károsíthatja a környezetet, ezért ennek megóvását kiemelt feladatnak kell kezelni.

Az Európai Unió 2014-2020-ig tartó időszakában kiemelt figyelmet kapnak a fiatal mezőgazdasági termelők, hiszen a területalapú támogatás felett plusz 25%-os kiegészítő támogatásra lesznek jogosultak, a másik pedig a fiatal gazda alprogram, mely a vidékfejlesztési intézkedésekben belül fog megjelenni. Ezek figyelembevételével a mezőgazdasági termelők korstruktúrája a közeljövőben remélhetőleg javulni fog. Ami viszont kedvezőtlen hír, hogy az elővételi és elő bérleti preferencia-sorrendben nem szerepelnek túl kedvező helyen a fiatal és az induló gazdálkodók. A vizsgált gazdaságokban jellemzően gabonaféléket, olajnövényeket termesztnek, a kapás növények háttérbe szorultak. A gabonafélék és az olajnövények áremelkedéséhez a világszerte növekvő bioüzemanyag gyártás is hozzájárult. Jellemző a növénytermesztő gazdaságok arányának többsége a vizsgált gazdaságokban, melyek száma az Uniós csatlakozás óta növekvő tendenciát mutat. A folyamat azzal magyarázható, hogy a KAP kiemelten a GOFR- növények termelését támogatja.

Források jegyzéke

- www.agrya.hu/hirek/az-agrya-mindent-megtesz-fiatal-gazda-tamogatasok-korabbi-szintjenek-megorzese-erdekeben
- Az EU új Közös Agrárpolitikája 2014-2020 <http://eu.kormany.hu/download/a/c5/40000/KAP-kiadvany.pdf> letöltés: 2014. február 03.
- https://www.ksh.hu/docs/hun/xtabla/amo/tablamo_2_7.html letöltés: 2014. február 9.
- <http://www.kormany.hu/hu/videkfejlesztési-miniszterium/videkfejlesztéser-felelos-allamtitkarsag/hirek/iden-is-lesz-fiatal-gazda-palyazat> letöltés: 2014. április 18.
- Csitári M. (2003): Mezőgazdasági vállalkozást indító fiatalok jövője Gazdálkodás XLVII. évf. 5. számú külökiadás pp.87-93.
- Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége – AGRYA (2007): Tanulmány a Fiatal gazdák induló támogatása 2004-2006. közötti tapasztalatairól.
- Földművelésügyi Minisztérium (2014): Már most érdemes készülni a 2015-ös zöldítési követelmények teljesítésére in: Lengyel Z. (szerk) (2014): Kistermelők Lapja 2014. szeptember 2.p.
- Hantos K. (2010): A hatékony generációváltozás elősegítése a mezőgazdaságban – a fiatal gazdák támogatása – BCE Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola. Doktori (PhD) Disszertáció pp. 162.
- Harangi-Rákos M. – Szabó G. – Popp J. (2013): Az egyéni és társas gazdaságok gazdasági szerepének főbb jellemzői a magyar mezőgazdaságban. Gazdálkodás 57. évf. 6. szám pp.532-541.
- Takacs I. – Csitári M. (2002): Opportunities of beginning of farming and the growth possibilities of Hungarian farms with the accession to the EU approaching. In: & (szerk.) Xth Congress of the European Association of Agricultural Economists. Konferencia helye, ideje: Zaragoza, Spanyolország, 2002.08.28-2002.08.31. Zaragoza: European Association of Agricultural Economists, pp. 1-16.
- Josh C. – Vincenzo F. (2001): Young people in European farming. The Committee of the Regions. 6 p. http://www.ceja.org/.../cdr417-2000_fin_ac_en.doc
- Kapronczai I. (2014): Agrárgazdaságunk jelene és jövője. Gazdálkodás 58. évf. 2. szám pp. 95-118.
- Laczka É. – Weisz M. (2013): A fiatal gazdák helyzete Magyarországon. KSH pp.88.
- Mészáros S. – Szabó G. (2014): Hatékonyság és foglalkoztatás a magyar mezőgazdaságban. Gazdálkodás 58. évf. 1. szám pp.58-74.
- Nagy A. (2014): A Közös Agrárpolitika 2014-2020-as időszakának kilátásai hazánkban – AgromashExpo szakmai program <http://www.magro.hu/agrarhirek/a-kozso-agrarpolitika-2014-2020-as-idoszakanak-kilatasai-hazankban-agromashexpo-szakmai-program/>
- Nagné Demeter D. (2006): A földhasználat, a birtokstruktúra és a mezőgazdasági vállalkozások összefüggései Magyarországon. Agrártudományi Közlemények, 2006/22. külöszám pp. 31-34.
- Nagné Demeter D. (2007): A családi gazdaságok birtokméret és földhasználat szerinti megoszlása Hajdú-Bihar megyében. Agrártudományi Közlemények, 2007/26. külöszám pp. 130-136.
- OTP Jelzálogbank (2014): OTP termőföld értéktérkép
- Palkovics P. (2012): A 2007-2013 években benyújtott fiatal gazda pályázatok tapasztalatai, fiatal gazdák az új KAP-ban. Cegléd 2012. október 13. MAGOSZ Ifjúgazda Kongresszus előadás anyag

- Potori N. et al. (2013): A közvetlen támogatások új rendszere Magyarországon 2014-2020 között: kötelező elemek és a döntéshozók mozgástere. *Gazdálkodás* 57. évf. 4. szám pp. 323-331.
- Szabó Z.(2013): Közjavak, szövetkezet. *Gazdálkodás* 57. évf. 3. szám pp. 239-248.
- Szilvási-Hazag I. (2012): A Területalapú támogatás összegének alakulása 2004-2012 között http://www.gazdavilag.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=57&dir=JSROOT%2F%DCgyle%EDr%E1sok+anyagai&download_file=JSROOT%2F%DCgyle%EDr%E1sok+anyagai%2FTERA_2004_2012.pdf
- Valkó G. (2014): A gazdaság szerkezet változása 2000 és 2013 között. *Gazdálkodás* 58. évf. 3. szám pp. 211-221.
- Veres Z. – Hoffman M. – Kozák Á. (2009): Bevezetés a piackutatásba. Akadémiai Kiadó Zrt. Budapest pp. 512.
- Vidékfejlesztési politika 2014-2020 http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_hu.htm utolsó megtekintés: 2014. augusztus 16.

Szerző

KŐSZEGI Irén Rita

tanársegéd, PhD hallgató

Kecskeméti Főiskola Kertészeti Főiskolai Kar

6000 Kecskemét Erdei Ferenc tér 1-3.

koszegi.iren@kfk.kefo.hu